

87909

Vår fågelvärld 39 (1980):237-245

Småfläckiga sumphönan *Porzana porzana* i Sverige 1978

The Spotted Crake *Porzana porzana* in Sweden in 1978

LENNART RISBERG

Småfläckiga sumphönan har nu riksinventerats för första gången. Den tycks ha en starkare ställning i Sverige än i de flesta länder i Västeuropa, vilket understryker den internationella betydelse som våra våtmarker har. Man hör numera årligen mellan 200 och 300 spelande hanar i de sydsvenska träsksjöarna. Intressant nog framstår Småland vid sidan av Mälardalskapen som artens viktigaste tillhåll.

Småfläckiga sumphönans taktfasta vissling är ett välkänt inslag under vårnätterna i södra och mellersta Sverige. Låtet hörs långt och är lätt att känna igen. Slättsjömiljön, som arten företrädesvis väljer, sammanfaller ganska väl med folktäta områden och besöks normalt flitigt av ornitologer under försommarnätter, även om intresset i första hand brukar riktas mot andra arter. Småfläckiga sumphönan hör till våra minst studerade arter, med Bengtsons undersökningar (1962, 1969) som enda egentliga undantag. Ingen rikstäckande inventering har tidigare företagits. Dessa faktorer tillsammans med ett uttalat önskemål från vissa lokala rapportkommittéer gjorde att småfläckiga sumphönan utsågs till en av riksinventeringsarterna 1978.

SOF:s forskningskommitté kontaktade på ett tidigt stadium de lokala rapportkommittéerna, som därigenom kunde sprida information om inventeringen i god tid. Upprop infördes i VF 37 (1978):92 och i flera regionala fågeltidskrifter.

Rapportering

Organiserade inventeringar tycks endast ha förekommit i vissa delar av landet, bl.a. i Södermanland: H. Pettersson (1979) nämner att ca 110 lokaler besöktes men sumphöns påträffades på mindre än 10 % av dem. I stort måste man se de inkomna uppgifterna som ett resultat av ordinära vår- och försommarexkursioner.

Rapportkommittéerna har som vanligt gjort en betydande insats genom att samla in, bearbeta och vidarebefordra observationsmaterialet. Mycket av den fågelfaunistiska verksamheten i Sverige står och faller med de lokala rapportkommittéerna, åtminstone för vissa arter också riksinventeringarna. Det belyses för småfläckiga sumphönans del av

att endast tio rapporter omfattande 20 fåglar av observatörerna skickades direkt till forskningskommittén – men samtliga förmedlades också av rapportkommittéerna!

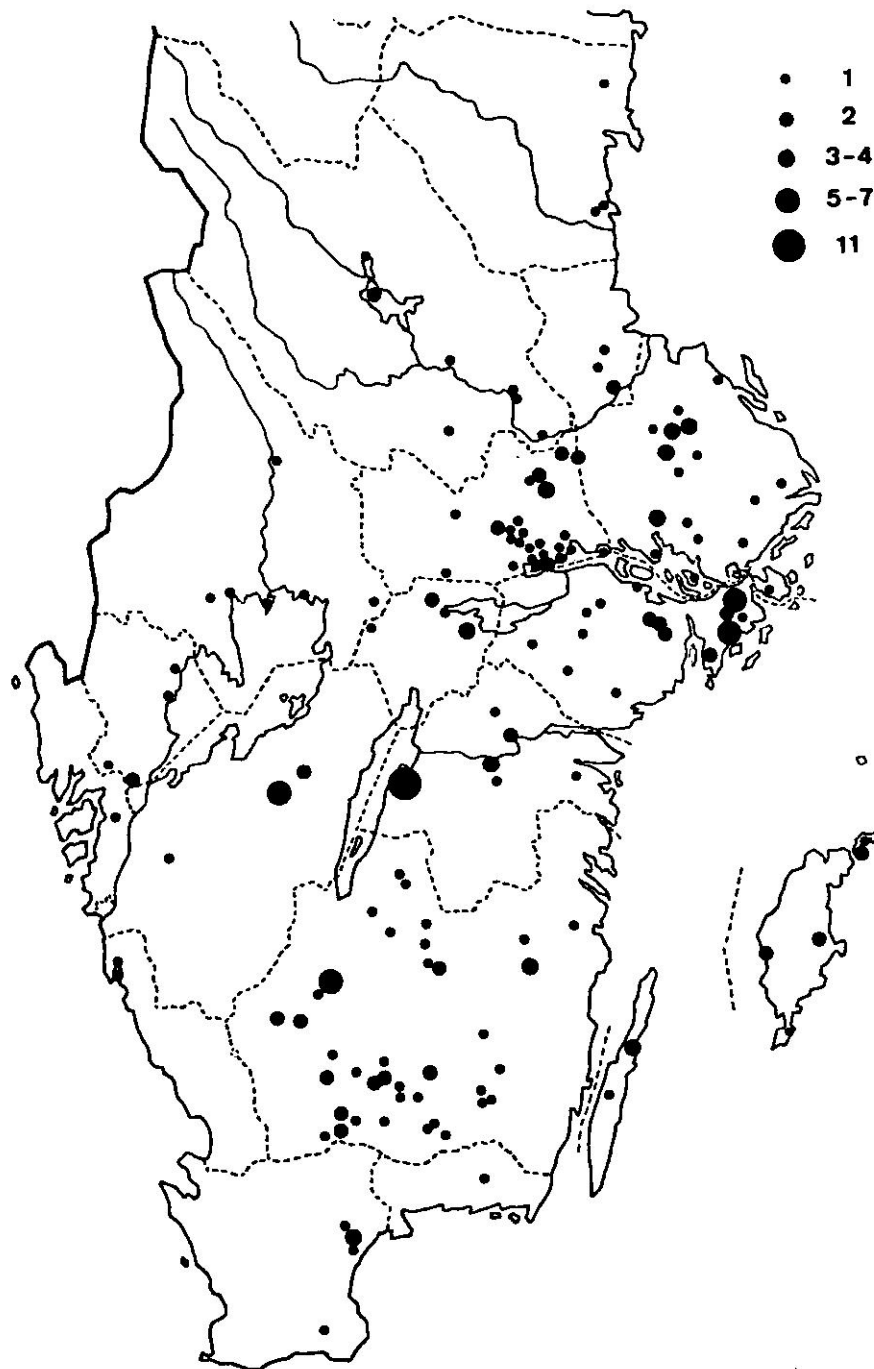
Det visade sig snart att det skulle vara värdefullt med detaljerade uppgifter också från de andra åren under 1970-talet. Rapportkommittéerna tillskrevs därför med begäran om bl.a. årssummor. Även om arbetsrutinerna har varierat mellan kommittéerna och åren så har det önskade materialet blivit tillgängligt.

Resultat

Sammanlagt rapporterades 254–258 spelande småfläckiga sumphöns år 1978. Fyndens fördelning framgår av figur 1 och tabell 1. Figur 1 visar en tydlig koncentration av fåglar till de östra delarna av södra och mellersta Sverige, från Småland upp till Dalälven. Särskilt många sumphöns hördes i Småland, dock inte i kusttrakterna, och i Mälardalskapen. Däremot svarade Västskusten och landskapen längst i söder och sydöst för ett blygsamt antal, 22 individer fördelade på fem landskap. Likaså gjordes få fynd i Norrland, inalles 13 fåglar, samtliga nära kusten.

Figur 1 visar också att de flesta lokalerna bara hyste enstaka sumphöns, och att koncentrationer av spelande fåglar hörde till undantagen. I själva verket var det bara fem lokaler där mer än fyra spelande fåglar noterades, nämligen Tåkern (11 ex.), Ågestasjön i Södermanland (7 ex.), Hornborgasjön (6 ex.), Lövsjön i Södermanland (5–6 ex.) och Kävsjön i Småland (5 ex.).

Riksinventeringen har givit upphov till tre regionala översikter, som alla behandlar förekomsten inom respektive område under ca 20 år. Det gäller Närke (Å. Pettersson 1979), Söder-

Figur 1. Fynd av spelande småfläckiga sumphöns *Porzana porzana* i Sverige 1978. Norr om kartan fem fynd av enstaka indivier: en vid Sollefteå och två vardera i trakten av Umeå och Luleå.

Records of calling Spotted Crakes in Sweden in 1978. North of map five records of single individuals: one at Sollefteå and two each at Umeå and Luleå.

Ta
Si
N
—
O
P
—
Sk
Bl
Sn
Ö
G
H
D
V
N
Ö
S
U
V
V
D
G
H
M
A
V
N
H
J
A
L
P
L
T
—
S
—

m
k

B

E

S
o
u
E
g
M
v
d
s
u

Tabell 1. Antalet spelande småfläckiga sumphöns *Porzana porzana* i olika rapportområden 1970-1979. Siffra inom parentes markerar att uppgiften är osäker.

Number of calling Spotted Crakes in different provinces in 1970-1979.

Område Province	År									
	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79
Sk	1	6	3	5	2	8	15	8	7	13
Bl	0	3	5	8	4	2	1	0	1	3
Sm	13	27	38	31	19	43	55	46	52	48
Öl	8	4	13	5	2	5	10	6	5	9
Gtl	1	1	12	16	0	8	1	3	9	16
Hl + Boh	5	6	17	1	4	2	5	1	2	0
Dsl	0	1	6	3	0	2	1	5	6	6
Vg	(6)	(8)	27	20	5	20	14	22-23	9	25
Nrk	4	6	30	15	7	10	14	5	9	14
Ög	6	5	14	5	10	13	10-11	11	22-25	23-24
Srm	4	9	24	11	8	16	8	14	34	17
Upl	(2)	(4)	41	33	24-26	26	30-32	20	34-35	31
Vstm	(1)	(2)	(6)	(4)	(6)	(8)	22	21	36	32
Vrm	3	14	43	15	10	10	32	12	7	21
Dlr	10	6	11	15	1	17	9	4	8	7
Gstr	2	1	12	5	4	7	2	2	4	8
Hls	3	1	7	18	10	6	5	2	3	3
Mpd	0	0	2	0	0	1	2	1	0	1
Äng	0	1	1	3	4	0	0	0	1	0
Vb	0	0	0	1	5	3	1	1	3	3
Nb	0	0	0	2	4	0	2	0	2	0
Hjd	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0
Jmt	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
As lpm	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ly lpm	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
P lpm	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Lu lpm	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
T lpm	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Summa Total	70	107	312	217	129	207	240	184	254	280

manland (H. Pettersson 1979) och Norrtälje kommun (Granberg 1979).

Beståndsutveckling i Europa sedan 1800-talet

Europa utom Sverige

Småfläckiga sumphönans nuvarande utbredning omfattar större delen av Europas fastland, med undantag för Grekland och Iberiska halvön, samt England (Glutz m.fl. 1973). Nordgränsen går genom Finland österut ungefär vid 61°N. I hela Mellaneuropa är den fåtalig, och förekomsten visar stora luckor. Vanligast är den i de nordöstra delarna. Uppgifter om beståndstätheter inom större områden hör till undantagen. Belgien uppges dock ha 20-50 häckande par, Holland i

storleksordningen 100 par (Glutz m.fl. 1973) och England färre än 10 par (Parslow 1973). I förhållandevis väl undersökta delar av södra Finland räknades 167 ex. 1976 (Sammalkorpi 1979).

Man räknar med att småfläckiga sumphönan hade en period av beståndstillväxt och expansion i de norra delarna av artens utbredningsområde omkring 1850, möjligen föranlett av klimatförändringar. I andra områden inträffade samtidigt en minskning, t.ex. i Storbritannien (Sharrock 1975). Vissa sätter nedgången i samband med omfattande dräneringar av grunda våtmarker (Glutz m.fl. 1973), men andra ifrågasätter att brist på häckningsbiotop skulle vara huvudorsak (Dybbro 1976, Løppenthin 1967). Minskningen fortsatte under 1900-talet, i delar av Europa

avlöst av tillfälliga återhämtningar, t.ex. i Storbritannien 1926–37 och 1963–70 (Sharrock 1975).

Medan inga påtagliga förändringar har rapporterats från Mellaneuropa under de senaste årtiondena, uppges arten ha ökat i Norden sedan omkring 1950 (Salomonsen 1967). Man får dock hålla i minnet att den fortfarande betraktas som sällsynt i Norge (Haftorn 1971) och som mycket sällsynt häckfågel i Danmark (Dybbro 1978).

Sverige

Småfläckiga sumphönan har ett ganska kräset biotopval. Den föredrar våtmarker med stabilt lågt vattenstånd och inte helt slutet vegetation, helst fräkenmader och i andra hand områden med bladvass eller säv (Bengtson 1962). Mot bakgrund av hur Sverige måste ha sett ut före de stora torrläggningarnas tid, tycker man att småfläckiga sumphönan borde ha varit både talrikare och mer spridd än nu. Uppgifterna från 1800-talet i de stora faunorna, t.ex. Nilsson (1858), Sundevall (1856) och Rosenius (1939), är inte tillräckligt detaljerade för att ge några betydelsefulla ledtrådar. Nilssons (1858) något diffusa omdöme: "... ej så sällsynt hos oss som man förmodat; åtminstone är han icke rar i Skåne, ..." måste ändå tolkas som att arten var ovanlig.

En uppsats av Lindblad (1869) är desto intressantare. Där ges en översikt över artens förekomst baserad på meddelanden från drygt tio ornitologer runt om i landet. Småfläckiga sumphönan uppges ha förekommit från Skåne upp till strax söder om Siljan. Vanligast skall den ha varit i nordöstra Skåne, Västergötland, Östergötland och Uppland, med dokumenterad förekomst bl.a. också på Öland och i Småland. För Upplands del finns t.o.m. vissa antalsuppgifter. De flesta lokalerna hyste "ett och annat par", och Hjälstaviken nämns som en lokal där den uppträdde jämförelsevis talrikt med 6–8 par. Från Västergötland skall: "En mängd fyndorter ha blifvit uppgifna.", men dessa räknas inte upp. En talande beskrivning är att de flesta skolpojkar i Västergötland skall ha haft ägg av småfläckig sumphöna i sina samlingar. Att döma av Lindblads sammanställning förekom arten på 1860-talet betydligt mer spridd än nu, men inte i stora koncentrationer.

I sin översikt *Om förändringar i Svenska fågel-*

faunan under det sist förflutna halfsekle nämner Kolthoff (1907) inget om småfläckiga sumphönan. Dock skriver han: "De till familjen *Rallidae* hörande fåglarna hafva snarare tilltagit än aftagit i Sverige. Orsaken härtill torde vara den, att de lokaler, som lämpa sig för dessa fåglar, djupa hängdypölar, mera sällan torrläggas eller lämpa sig för odling.

Uppgifterna från första hälften av 1900-talet är sporadiska. Några betydande förändringar finns inte belagda. Med all sannolikhet ägde det rum en tillbakagång, men under alla förhållanden kan det uteslutas att småfläckiga sumphönan skulle ha drabbats av samma dramatiska minskning som kornknarren *Crex crex*.

I stället förefaller det som om småfläckiga sumphönan skulle ha blivit individrikare och mer geografiskt spridd under 1950- och 1960-talet. Vid Söderfjärden i Södermanland, som hållits under bevakning sedan 1940, hördes den t.ex. bara ett år under 1940-talet men sex år under 1950-talet (H. Pettersson 1979). I Dalarna och Norrland ökade antalet fynd starkt (Bylin 1975 m.fl.). Hur mycket som därvid skall tillskrivas effektivare avlyssning och rapportering är osäkert, men i hela Norrland gjordes bara tre fynd under 1800-talet (Rosenius 1930) och ett drygt 10-tal under vårt sekels första hälft (Curry-Lindahl 1960). Mer talande är då att litteraturuppgifter om förekomster på tiotalet och fler spelande sumphöns helt saknas från perioden 1900–49. De tidigaste är 10 ex. vid Norrköping 1950 och 10 ex. vid Råby träsk på Gotland 1952 (Curry-Lindahl 1960). Vid Hammarsjön i Skåne räknade Bengtson (1962) ett ökande antal revir, från 10 år 1956 till 30 revir år 1960. Därpå sjönk antalet åter till en låg nivå (Bengtson 1969). Förutom från Hammarsjön finns uppgifter om betydande tillbakagång under 1960-talet också från södra Småland (S.G. Nilsson, i brev). Sedan slutet av 1960-talet har annars höga siffror noterats på en rad lokaler (se nedan).

För den småfläckiga sumphönan är de svenska träskmarkerna bland de viktigaste i Europa. Riksinventeringen visar att det årligen hörs upp emot 200–300 sumphöns, mer än i något annat Västeuropeiskt land! Men artens biologi är dåligt känd: ett intressant forskningsprojekt väntar. Foto: Jan Elmelid.

eklet nämner
ekiga sump-
till familjen
re tilltagit än
vara den, att
fåglar, djupa
eller lämpa

1900-talet är
dringar finns
le det rum en
nden kan det
in skulle ha
nskning som

småfläckiga
kare och mer
1960-talet.
som hållits
les den 1.ex.
ex är under
Dalarna och
(Bylin 1975
tillskrivas
g är osäkert.
fynd under
drygt 10-tal
urry-Lindahl
uppgifter om
lande sump-
900-49. De
60 och 10 ex.
urry-Lindahl
ne räknade
ir, från 10 år
antalet åter
örutom från
betydande
från södra
an slutet av
oterats på en

venska träsk-
Riksinvente-
mot 200-300
opeiskt land!
essant forsk-

Situationen i Sverige under 1970-talet

Ett av målen med riksinventeringarna är att nå fram till en bedömning av arternas bestånd i Sverige. I vissa fall kan vi få mycket tillförlitliga resultat, t.ex. för rördrommen *Botaurus stellaris*, för vilken Broberg (1971) beräknade felet till mindre än 25 %. För småfläckiga sumphönans del försvaras försök i den riktningen av en rad faktorer som hänger samman med artens undanskymda leverne. Här räcker att nämna ett par: Hur länge och intensivt spelar parade och oparade hanar – vad har egentligen inventerats, häckande par eller oparade hanar? Arten är känd för att växla i antal mellan åren på enskilda lokaler. Råder samstämmighet över landet, och hur skall man i så fall tolka siffrorna ett riksinventeringsår? Nedanstående skall i någon mån försöka belysa problemen.

Var 1978 ett bra eller dåligt år?

Från några landskap meddelade man att riksinventeringen råkade sammanfalla med ett bottenår. Rodebrand (1979) menar t.ex. att 1978 var ett av de sämsta åren för småfläckig sumphöna på Öland under 1970-talet, och från Värmland kom liknande besked. Andra rapporter talade om ovanligt många spelande, t.ex. i Östergötland och Västmanland. För att om möjligt få besked om situationen 1978 jämfört med tidigare år ombads rapportkommittéerna lämna årssummer för 1970–77 samt 1979. Resultatet framgår av tabell 1.

Summorna för hela landet varierade mellan 70 (1970) och 312 (1972). Naturligtvis måste siffrorna hanteras med varsamhet. Aktiviteten i fält och rapporteringseffektiviteten har växlat på ett sätt som i stort undandrar sig bedömning. Ändå tolkar jag det faktum, att rapportkommittéerna med något undantag spontant har samlat in uppgifter under hela 1970-talet, som att man har haft en viss uppmärksamhet riktad mot småfläckiga sumphönan och att jämförelser inte är uteslutna. Från Västmanland anger man att den starka uppgången från 1975 till 1976 kan hänga samman med ändrade rutiner, men i övrigt har inga sådana reservationer lämnats.

Om man av försiktighetsskäl undantar 1970 och 1971, vars låga summor skulle kunna bero på svagheter i rapporteringssystemet, framstår 1978 som ett normalår. Summan är visserligen den tredje högsta, men skiljer sig inte mycket från 1973

(217), 1975 (207), 1976 (240) eller 1979 (280). De år som avviker från den annars jämna nivån är 1972 och 1974. År 1972 rapporterades så många som 312 spelande sumphöns. Man får förmoda att summan skulle ha stigit ytterligare om informationen och uppföljningen hade varit intensivare. 1970-talets bottenår inträffade 1974 med 129 spelande fåglar rapporterade. Samstämmigheten med Danmark är god båda åren, eftersom exceptionellt många hördes 1972 (Schiermacher-Hansen 1977), men mycket få den torra våren 1974 (Iversen 1975).

Antalsvariationernas bakgrund

Anialet spelande småfläckiga sumphöns varierar ofta starkt år från år på enskilda lokaler, ibland med mycket markerade toppar. I slutet av 1960-talet noterades höga siffror på några platser: 20–25 ex. längs södra Tåkernstranden 1967 (J-Å Holmbring, i brev), minst 13 ex. vid Kvismaren och minst 10 ex. vid Tysslingen 1967 (Å. Pettersson 1979), 12 ex. på Husebymaden, sjön Åsnen, i Småland och 10 ex. vid Nässjön, Ljungby, i Småland 1967 (S.G. Nilsson, i brev), 15 ex. vid Hästefjorden i Dalsland 1968 (S. Hult, i brev) 18 ex. i södra delen av Hornborgasjön 1969 (Pettersson 1971) samt ca. 25 ex. vid sjön Ryningen i Småland 1969 (W. Strömblad, i brev). Under 1970-talet är fler än 10 spelande fåglar mig bekant från fyra lokaler, nämligen 12 ex. vid Hjalstaviken 1972 (M. Tjernberg, i brev), minst. 20 ex. vid Tysslingen 1972 och 11 ex. 1973 (Å. Pettersson 1979), 22 ex. vid N. Hyn i Värmland 1976 (U.T. Carlsson, muntl.) samt 11 ex. vid Tåkern 1978.

Åren 1967 och 1972 tycks rent allmänt ha varit ovanligt bra, vilket kan förklara de höga siffrorna då på de ovannämnda lokalerna. Däremot förefaller 1968 och 1969 inte ha varit det (Bylin 1975, Ekstam 1975, H. Pettersson 1979, Å. Pettersson 1979, Rodebrand 1979). Åren 1973 och 1976 måste likaledes för landet som helhet karakteriseras som normala. Detta pekar på att det inte finns något självklart samband mellan allmänt goda år och höga summor på enskilda lokaler.

I Mellaneuropa (Glutz m. fl. 1973) anser man att bestandsvariationerna hänger samman med växlande vattennivå på häckningsplatserna. För svenskt vidkommande sammanfaller åtminstone två av de ovannämnda toppnoteringarna med vattenstånd som avviker från det normala, men för

1979 (280).
 jämna nivå
 porterades så
 Man får för-
 rligare om in-
 varit intensi-
 le 1974 med
 Samstämmig-
 en, eftersom
 chiermacher-
 n torra våren

höns varierar
 lokaler, ibland
 I slutet av
 några platser:
 en 1967 (J-Å
 d Kvismaren
 n 1967 (Å.
 smaden, sjön
 ön, Ljungby,
). 15 ex. vid
 ltt. i brev) 18
 1969 (Petters-
 n Ryningen i
 brev). Under
 ar mig bekant
 Hjälstaviken
 t. 20 ex. vid
 A. Pettersson
 t 1976 (U.T.
 kern 1978.
 nänt ha varit
 öga siffrorna
 at. Däremot
 tit det (Bylin
 n 1979, Å.
 Åren 1973
 t som helhet
 pekar på att
 hand mellan
 på enskilda

nsar man att
 an med väx-
 tserna. För
 ätminstone
 ngarna med
 mala, men för

det mesta saknas information. För sjön Ryningen skriver W. Strömblad (i brev): "Normala år pendlar antalet mellan 2 och 5, men 1969, då vårfloden pågick in i juni, kunde inte mindre än ca 25 sumphöns höras in i juni." För Kvismaren talas om "rikliga översvämmingar" 1967 (Larsson 1968).

Under perioden 1960-79 hördes spelande småfläckiga sumphöns på sammanlagt 69 lokaler i Södermanland (H. Pettersson 1979). Endast på sju av dem hördes arten mer än tre år, och bara på två mer än fem år. Från Upplands rapportområde finns uppgifter 1972-78. Där hördes spel likaså på 69 lokaler. På 50 av dessa hördes den ett enda år, och bara på nio mer än två år (M. Tjernberg, i brev). Samma förhållande rapporteras också från andra delar av Sverige, t.ex. Närke (Å. Pettersson 1979) och Älvsborgs län (L. Lärkäng, i brev).

Betraktar man siffrorna i tabell I visar det sig att summorna för de olika landskapen varierar rätt mycket mellan åren, medan de för hela landet är mer jämna. För landskapen norrut t.o.m. Hälsingland varierade förekomsten under perioden 1972-78 genomsnittligt med en faktor 7,5:1 (total avsaknad räknad som 1 ex.) men för hela Sverige var förhållandet mellan bästa och sämsta år bara 2,4:1.

Detta innebär att det man på enstaka lokaler, i en viss trakt eller i ett landskap upplever som starka svängningar i sumphönebeståndet i stor utsträckning motsvaras av omfördelning inom landet. Dålig tillgång på sumphöns i vissa områden kompenseras av bättre i andra områden.

Vad kan då det här bero på? Något färdigt svar finns inte, men man skulle kunna tänka sig något av följande alternativ eller en kombination av dem. Fördelningsmönstret kan vara ett resultat av utomordentligt bestämda miljökrav hos småfläckiga sumphönan. Få lokaler skulle vara tillräckligt stabila och uppfylla dessa krav år efter år. Fåglarna måste då känna av terrängen och uppsöka de för året lämpligaste lokalerna. En annan möjlighet är att det normalt finns ett överskott av tänkbara lokaler, och att slumpen avgör vilka som besätts. Veterligen har inga undersökningar över ortstroheten hos småfläckiga sumphöns företagits, men efter en nioårig studie av kornknarrar på Gotland förmodade Alnäs (1974) att populationen inom undersökningsområdet utgjordes av en begränsad men stabil andel gamla häckande fåglar och ett starkt fluktuerande antal yngre icke häckande fåglar

med föga utvecklad ortstrohet. En intensiv satsning under några år på ringmärkning av spelande småfläckiga sumphöns runt om i landet skulle kunna ge intressanta resultat.

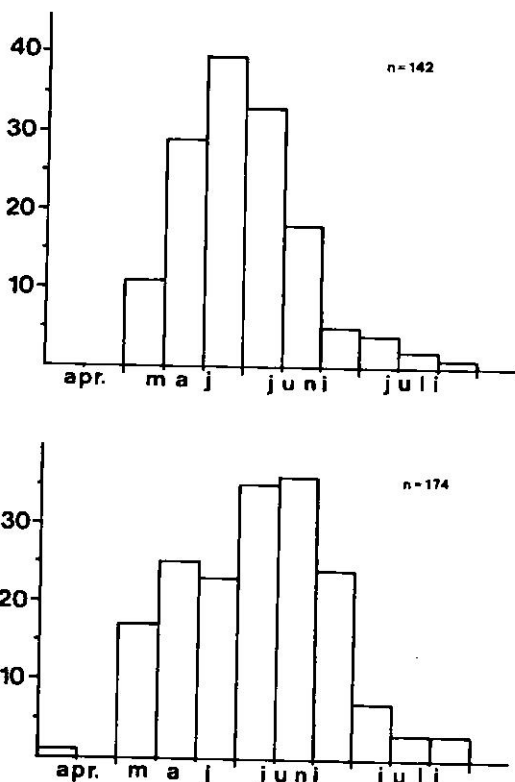
Det häckande beståndets storlek

Även om det finns skäl att tro att en hög andel av tänkbara sumphönebiotoper besöktes 1978, kan man inte automatiskt använda inventeringsuppgifterna för en skattning av det svenska beståndet. Vi vet exempelvis mycket litet om vilka fåglar som avlyssnats, de häckande eller oparade hanlarna. Förmodligen är de oparade sumphönsen mer aktiva och ihärdiga än de parade, men direkta kunskaper saknas. Däremot har vattenrallen *Rallus aquaticus* intensivt studerats (Bengtson 1967, 1971), och för denna sägs uttryckligen att man får en felaktig bild av antalet häckande par om man gör sin bedömning efter enstaka besök. Boletning eller revirkartering under den mest aktiva spelperioden är betydligt säkrare metoder, men i sumphönemiljö utomordentligt arbetskrävande.

Det enda indicium vi har på vilka hanar som avlyssnades under riksinventeringen är tidpunkten för deras spel. Bengtson (1962) uppger att de första småfläckiga sumphönorna i Skåne brukar höras i andra hälften av april, att kulmen normalt nås ungefär 15 maj, och att intensiteten i början av juni har gått ned till hälften. Under goda betingelser hinner småfläckiga sumphönan med två kullar på en säsong, där den andra föregås av en lägre speltopp i slutet av juni.

Våren 1978 var ovanligt kall i södra Sverige, början av maj t.o.m. den kallaste under detta århundrade (Axelsson m.fl. 1979). Den första småfläckiga sumphönan hördes den 16 april vid Styran i Södermanland, men sedan dröjde det till 4-5 maj innan nästa hördes, då på flera platser i södra och mellersta Sverige. Figur 2 visar antalet spelande fåglar uppdelat på 10-dagarsperioder. För södra Sverige inträffade toppen från mitten av maj till början av juni. Förskjutningen på två veckor från det normala skulle mycket väl kunna bero på den sena våren, men i övrigt motsvarar mönstret det förväntade.

För Mellansverige är bilden mer komplicerad. Antalet spelande fåglar låg på en ganska jämn nivå från mitten av maj till slutet av juni. Det förefaller rimligt att tänka sig att det beror på en lägre andel häckande fåglar, där de oparade hanarna antingen

Figur 2. Antalet spelande småfläckiga sumphöns *Porzana porzana* 1978 uppdelat på tiodagarsperioder. Det övre diagrammet avser Götaland, det undre Svealand och Norrland. Spelande fåglar har inräknats i samtliga tiodagarsperioder de hörts.

Records of calling Spotted Crakes in 1978. The upper diagram represents South Sweden (south of c. 59°N), the lower Central and North Sweden (north of c. 59°N).

spelar på samma plats under en längre tid eller att de byter plats under säsongen och registreras på mer än ett ställe. Att de senare förekommer vet man bl.a. genom verksamheten vid f.d. Ledskärs fågelstation i Uppland. Åren 1959–63 hördes där sammanlagt 5 ex. under våren, men hela 26 ex. under högsommaren, framför allt i juli (Frycklund 1964). En av de senare ringmärktes vid Kvismaren i Närke 28 maj 1962 och kontrollerades vid Ledskär 9 juli 1962 (Österlöf 1969).

Hur många par småfläckiga sumphöns har vi egentligen i Sverige? Med riksinventeringen som grund måste det bli en grov skattning. Om vi antar att 50 % av de spelande fåglarna i södra Sverige och 25 % av dem i övriga landet motsvaras av

häckande par, skulle det betyda ca 100 par. Om man å andra sidan tar i beaktande att parade hanar förmodligen tystnar efter kort tid, att reviren kan vara mycket små, d.v.s. att det man trott varit en hane som förflyttat sig något, skulle kunna vara skilda individer, att otjänliga förhållanden eller rentav slumpen gjort att man inte fått rätt utdelning på en inventerad lokal, att en rad besatta sumphönelokaler aldrig besöktes samt att de sumphöns som verkligen hördes motsvaras av en högre andel häckande par än i exemplet ovan, kan beståndet kanske vara det dubbla. I alla händelser förefaller Ulfstrand & Högstedts (1976) bedömning, 500 par, att vara i högsta laget. Trots det har den småfläckiga sumphönan en starkare ställning i Sverige än i de flesta andra länder i Västeuropa (Cramp & Simmons 1980).

Ett varmt tack riktas till dem som rapporterat sina fynd av småfläckig sumphöna, till lrk:s rapportmottagare för den möda de lagt ned, till Sven G. Nilsson som kommenterat manuskriptet och till Uno Unger som försett mig med äldre litteratur.

Summary

The distribution and numbers of the Spotted Crake *Porzana porzana* in Sweden is comparatively little known. Requests for information on its occurrence in 1978 were published in *Vår Fågelvärld* and a number of local ornithological bulletins. The response was good, even if detailed surveys were carried out only in a few provinces.

A total of 254–258 calling males was reported (Fig. 1 and Tab. 1). Most of them were recorded in the eastern parts of South and Central Sweden. Mostly single males were heard, five males or more only at five sites with a maximum of 11 males at lake Tåkern.

Handbooks and periodicals were thoroughly searched in order to study possible distribution changes and population trends since the 19th century. However, information is too scanty to allow a detailed analysis. Judging mainly from a paper by Lindblad (1869), the Spotted Crake had a distribution in Sweden in the 1860's similar to the present one. There seems to have been no major concentrations of calling males at that time. Still, the number of Spotted Crakes certainly was greater than today since far more sites were occupied. There was obviously later on a decrease which probably took place in the beginning of this century. A subsequent increase starting about 1950 has been claimed by some authors and is also supported by new information.

All regional records committees were asked for information on the number of calling Spotted Crakes during 1970–77 and 1979 as well (Tab. 1). Keeping in mind that the information was not gathered in the same way as in 1978, the year of the National Survey turns out to have been a normal one. The figures for 1970 and

1971 must be considered less reliable than the others. From 1972 onwards the number of birds was fairly constant for Sweden as a whole. But numbers varied more within each province and still more at individual sites. In the province of Uppland (Central Sweden), for instance, Spotted Crakes were recorded at no less than 69 sites in 1972–78, but at 50 of these only in a single year, and only at 9 sites in more than two years. Possibly this might be a result of very strict habitat demands, few sites being acceptable for more than one year, but it may also depend on a rather large proportion of non-breeding males which did not return to previous sites.

From the present data the breeding population of the Spotted Crake in Sweden is estimated at 100–200 pairs.

Litteratur

- Alnäs, I. 1974. Die Ortstreue der Gotländischen Wachtelkönige *Crex crex* (L.). *Ornis Scandinavica* 5:123–129.
- Axelsson, P., Holst, O., Jönsson, P.E., Kjellén, N. & Sylvén, M. 1979. Fåglar i Skåne 1978. *Anser* suppl. 5.
- Bengtson, S.-A. 1962. Småfläckiga sumphönans (*Porzana porzana*) förekomst och häckningsbiologi i nordöstra Skåne. *Vår Fågelvärld* 21:253–266.
- Bengtson, S.-A. 1967. Revirförhållanden hos vattenrall (*Rallus aquaticus*) tidigt på våren. *Vår Fågelvärld* 26:6–18.
- Bengtson, S.-A. 1969. Småfläckiga sumphönan i Hammarsjön 1956–1969. *Medd. Skånes Orn. Förening* 8:66–68.
- Bengtson, S.-A. 1971. Taxering av vattenrall *Rallus aquaticus* i Hammarsjön och Krankesjön 1967–1968. *Vår Fågelvärld* 30:29–32.
- Broberg, L. 1971. Rördrommen *Botaurus stellaris* i Sverige 1969. *Vår Fågelvärld* 30:91–98.
- Bylin, K. 1975. *Dalarnas fåglar*, p. 310–312. Gävle.
- Cramp, S. & Simmons, K. E. L. 1980. *The Birds of the Western Palearctic*. Vol. II p. 545–552. Oxford.
- Curry-Lindahl, K. 1960. *Våra fåglar i Norden*. Vol. II p. 656–662. Stockholm.
- Dybbro, T. 1976. *De danske ynglefugles udbredelse*, p. 106–107. København.
- Dybbro, T. 1978. *Oversigt over Danmarks fugle 1978*, p. 67. København.
- Ekstam, U. 1975. Förändringar av fågelfauna och miljö i och vid Tåkern 1850–1974. *Vår Fågelvärld* 34:268–282.
- Frycklund, I. 1964. Några fågeliakttagelser från Ledskär åren 1959–1963. *Fauna och Flora* 59:245–251.
- Glutz von Blotzheim, U., Bauer K. M. & Bezzel, E. 1973. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Vol. V. p. 396–417. Frankfurt am Main.
- Granberg, B. 1979. Småfläckiga sumphönans uppträdande i Norrtälje kommun 1960–1978. *Roskarlen* 1: 41–42.
- Haftorn, S. 1971. *Norges fugler*, p. 198–200. Oslo.
- Iversen, M. 1975. Plettet Rørvagtel 1974. *Feltornithologen* 17:182.
- Kolthoff, G. 1907. Om förändringar i Svenska fågelfaunan under det sist förflutna halfsekklet. *Zoologiska studier tillägnade professor T. Tullberg*, p. 155–172. Uppsala.
- Larsson, K. 1968. Några anmärkningsvärda fågelobservationer vid Kvismaren 1967. *Verksamheten vid Kvismare fågelstation*, 1967:33–36.
- Lindblad, J.W. 1869. Småfläckiga sumphönan, *Gallinula porzana*, Latham. *Svenska Jägarförbundets Nya Tidskrift* 7:251–256.
- Løppenthin, B. 1967. *Danske ynglefugle i fortid og nutid*, p. 253–254. Odense.
- Nilsson, S. 1858. *Skandinavisk Fauna, Foglarna*, Vol. II p. 284–286. Lund.
- Parslow, J. 1973. *Breeding Birds of Britain and Ireland*, p. 70–71. Berkhamsted.
- Pettersson, B. 1971. Fågelrapport från Skaraborgs län 1969. *Vår Fågelvärld* 30:60–62.
- Pettersson, H. 1979. Förekomsten av småfläckig sumphöna i Sörmland 1960–79. *Fåglar i Sörmland* 12:63–70.
- Pettersson, Å. 1979. Småfläckig sumphöna (*Porzana porzana*) i Närke 1958–1978. *Fåglar i Närke*, 2:9–14.
- Rodebrand, S. 1979. Småfläckig sumphöna *Porzana porzana* på Öland. *Calidris* 8:241.
- Rosenius, P. 1939. *Sveriges fåglar och fågelbon*. Vol. III. p. 400–406. Lund.
- Salomonsen, F. 1967. *Nordens fåglar i färg*. Vol. VII. p. 172–173. Malmö.
- Sammalkorpi, I. 1979. Vuoden 1976 faunistinen raportti. *Lintumies* 14:22–30.
- Schiernmacher-Hansen, P. 1977. Rapport fra Sjaelendhedsudvalget for 1976. *Dansk Orn. Forenings Tidsskrift* 71:139–144.
- Sharrock, J. T. R. m.fl. 1975. Rare breeding birds in the United Kingdom in 1973. *British birds* 68:5–23.
- Sundevall, C. J. 1856. *Svenska foglarna*. Vol. I. p. 308–309. Stockholm.
- Ulfstrand, S. & Högstedt, G. 1976. Hur många fåglar häckar i Sverige? *Anser* 15:1–32.
- Österlöf, S. 1969. Swedish bird-ringing 1962. *Vår Fågelvärld* suppl. 5:46.

Lennart Risberg, Hagmarksgatan 44,
S-813 00 Hofors